

УДК

811.111'37

Секция №5 Функциональное и когнитивное исследование языковой семантики и грамматики

Швачко Светлана Алексеевна, профессор кафедры теории и практики перевода Сумского государственного университета. Дом. адрес: 40024, г. Сумы, ул.СКД, д.10, кв. 79. тел. 8(0542)63-51-62; e-mail – shvachko.07@mail.ru

ЛИНГВОКОГНИТИВНЫЕ АСПЕКТЫ ПОНЯТИЙ «МНОГО», «МАЛО» В АНГЛОЯЗЫЧНОМ ДИСКУРСЕ

В статье осмысливается природа доминантных номинаций «много», «мало» - их лексико-грамматические характеристики, семантические формальные девиации. Комплексный подход к объекту исследования осуществляется в русле анализа лексикографической паспортизации достижений отечественных и зарубежных ученых в домене релевантных вопросов, а также функционирования объекта в англоязычном дискурсе. Фокусируется внимание на общих тенденциях количественных единиц, их семантической и формальной девиациях.

Ключевые слова: лингво-когнитивные аспекты, понятие «много», «мало», базовые номинации, семантические и формальные девиации.

ЛІНГВОКОГНІТИВНІ АСПЕКТИ ПОНЯТЬ «БАГАТО», «МАЛО» В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

У статті йдеться про вивчення природи номінацій понять «багато», «мало» в англomовному дискурсі, їх лексико-граматичні характеристики, семантичні та формальні девіації. Комплексний підхід до об'єкта дослідження здійснюється у ручищі осмислення лексикографічної паспортизації, результатів дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених з релевантних питань, а також функціонування в сучасному англomовному

дискурсі. Фокусується увага на спільних тенденціях квантитативних одиниць, їх семантичних та формальних девіаціях.

Ключові слова: лінгвокогнітивні аспекти, поняття «багато», «мало», номінації, семантичні та формальні девіації.

LINGUOCREATIVE ASPECTS OF “MANY / MUCH”, “FEW / LITTLE” NOTIONS IN THE ENGLISH DISCOURSE

The article in question deals with the nominations of “many / much”, “few / little” notions, their lexico-grammatical properties, semantic and formal deviations. The complex approach is being done in the context of lexico-graphic data, the results of native and foreign investigators in the relevant sphere, and in the domain of its functioning in the modern English discourse. Attention is being focused upon the common tendencies of the quantitative words, their semantic and formal deviations.

Key words: linguo-creative approach, notions of “many / much”, “few / little” nominations, semantic and formal deviations.

ЛІНГВОКОГНІТИВНІ АСПЕКТИ ПОНЯТЬ «БАГАТО», «МАЛО» В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

Філологічний досвід свідчить, що немає незначних слів. Слова потребують пильної уваги та систематизації. Серед лінгвістичних конструювань англійської мови чинне місце посідають одиниці на позначення понять «багато / мало» (об’єкт дослідження). Актуальність дослідження останнього визначається зростаючим інтересом лінгвістів до системно-функціонального буття парадигматичних груп взагалі, до омовлення оцінної діяльності людини зокрема. Омовлення останньої детермінується дієвістю соціальних та лінгвальних факторів, залежністю від поставлених завдань, використаних методів та іманентних законів мови.

Вельми валоративним при цьому є актуалізація принципів динамізму, адаптивності та антропоцентризму. Концептуальне бачення об'єкту дослідження препарується у роботі результатами осмислення досвіду лексикографів, експертів-дослідників з релевантних питань та комплексним підходом до досліджуваного об'єкту у царині номінативних одиниць, їх синтаксичного та фразеологічного оточення (предмет дослідження). Аналіз кластерів номінацій «багато», «мало» свідчить про їх мовні параметри, а саме: етимологічні витоки, лексичне та граматичне наповнення, епідигматичні тенденції, семантичні та формальні девіації [1].

Домінантними в парадигмі омовлення зазначених понять виступають такі слова: *little / few, much / many*. Наприклад: англ. *Much water, to swim much, to be one too many, the little small quantity, take very little pain*. Вибір слів в англomовному дискурсі детермінується чинником дискретності та недискретності денотатів. Кількісні ознаки притаманні як предметам, так і діям, про що свідчать полілексемні одиниці типу: англ. *little green man, Little Fox, much ado about nothing, to eat much, to think much, to have a few, but not many, many a man, many a time*.

Лінгвістична сага про варіативність слів, що аналізується заслуговують на особливу увагу. Лексема *little* та її форми звучать алітеративно у секундарних одиницях. Пор.: англ. *hopeless, fearless, last but not least, Lesser Asia*. У дериватах з *-less* суфікс не зберіг квантитативного значення вихідної форми, що не можна сказати про суфікс *-most (furthest)* (очевидно есплікується полярною онтологією зазначених морфем).

Лексикографічна паспортизація досліджуваних слів презентує їх синонімічні паралелі, алоніми:

much – *a great quantity, a good quantity, a lot of, great in quantity, amount, extent, degree; many* – *a lot, a large indefinite number, numerous, considerable, not few; little* – *not enough, not much, a small amount of quantity; few* – *not many, not enough, a small number of quantity*. Зазначені слова тяжіють до

лексико-семантичного поля кількості, про що свідчать їх спільні алоніми (*quantity, numerous, number*), взаємозамінювачі (*many – not few, little – not much*) та конкретизатори (*good, numerous, considerable, enough*). Градуальність кількості специфічно оновлюється варіантами слів, у зазначених формах яких віддзеркалюється становлення англійської мови, феномени аналітичності, синтетичності, формальної та семантичної девіації.

Квантитативні одиниці, що досліджуються, слугують базою вторинного конструювання на рівнях слів та словосполучень. Їх епідигматична сила проявляється у дериватах з відповідними морфемами вихідних слів. Пор.: англ. *muchness, many-sided, many-stage, fewness, little-go, littleness, the least, the many, etc.* Валоративність зазначених номінацій об'єктивується процесом лексикалізації словосполучень, появою чималого корпусу фразеологізмів із ключовими одиницями. Наприклад: англ.

little - *green man, Little Fox, little by little, not a little, too little, after a little, little things, from little on; much* – *much of a size, much of muchness, much of what you say, how much?, too much for me, all the more, so much the more; may* - *many a man, many a song, many a tongue, many a time, as many the same, as many again, one too many, how many?; few* – *to have a few not many* [4].

Досліджувані слова представлені гідно у парамеїчних полілексемних одиницях типу: англ. *Little things amuse little minds; Much ado about nothing; Much water has flown under the bridges since that time; Too many cooks spoil the broth; There has been many a peck of salt eaten since that time; Many a little makes a mickle.* Фреквентивними у пареміях є варіанти форм зазначених слів: англ. *least said and soonest mended; to make less of something.*

Стилістичний прийом *litotes* перегукується римовою алітерацією зі словом *little*: *little ways, little singer, from little up.* Квантитативні слова зустрічаються також у контрастивних конструкціях, паралелізмах: *the more you know – the more you forget, the more you forget – the less you know; the last but not least; the more haste the less speed.* Семантично близьким словам притаманні спільні вектори формальних і семантичних девіацій. Так,

прикметник *small* («*little*», «*not large*») відкритий подібним тенденція функціонування: творення нових слів (*smallness*), словосполучень (*small room* , *small town*), фразеологізмів (*small mind*, *small voice*, *small change*, *small hours*) . На відміну від *small* лексема *little* представлена граматикалізованим суфіксом *-less*. Крім того, ступені порівняння прикметника *small* означені синтетичністю. Синонімність *little* та *small* верифікується у лексикографічних довідниках. Пор.: англ. *little adj. (littler, or less or lesser; littlest, least)*, *small in size, amount; degree; short in duration; brief; small in importance; the little man; little minded*.

Поняття «багато» та «мало» позначаються не тільки однойменними одиницями. Існує ціле поле маркерів омовлення на лексичному, синтаксичному та фразеологічному рівнях. Пор.: англ. *booklet, birdie, manysided, polysemy, multitude, minority, majority, numerous; a slice of bread, a tiny number of people, a fair amount of money, oceans of wishes, thousands of pardons, miles of roads, bushels of girls*. Таким чином, семи «багато», «мало» реалізуються експліцитними морфемами та словами, а також – вільними та фразеологічними словосполученнями. Слід зазначити, що стабільним джерелом поповнення лексико-семантичного поля кількості виступають, з одного боку, числівники, а з іншого, – слова міри та ваги, що генерується процесами детермінологізації вихідних термінів [2,3].

В корпусі англійських позначень «багато», «мало» виокремлюється група одиниць зі вкритими, немаркованими у поверхневій структурі, імпліцитними семами. На останні посилаються, наприклад, при тлумаченні та коментуванні паремій на інтралінгвальних та інтерлінгвальних векторах. Пор.: англ. *too many truths are untruth* – укр. *Сума правд є неправда*, англ. *Great talkers are little doers* – укр. *Хто багато говорить, той мало робить*; англ. *Deeds not words; Actions speak louder than words* - укр. *Більше діла – менше слів*; англ. *Be swift to hear, slow to speak* – укр. *Говори мало, слухай багато, а думай ще більше*; англ. *a small rain lays great dust* – укр. *З малої хмари великий дощ буває*.

Номінаціям аналізованих понять «багато», «мало» притаманне явище спустошеності – деквантифікації, що спостерігається в семантичній девіації суфікса *-less*, що генетично походить від *little* (точніше – форми компаративна *less*). У словах з морфемою *less* не маркується кількісне буття, скоріше позначається його відсутність. Пор.: англ. *fearless, hopeless, homeless*. Семантична спустошеність прослідковується також у фразеологізмах з іншими квантитативними одиницями, що зазвичай еволюціонують від предметного значення до кількісного (точного, а потім – розмитого). Пор.: англ. *Two heads are better than one, to miss a mile, thousands of pardons, inches of love, scruples of conscience, ells of bear, span of life, bushels of girls, fathoms deep in love, one in a thousand*; укр. *борода з лікоть, а ума з ніготь, як обступили от грамоти на аршин, то вона од тебе на сажень, Пучок радості, купка осель, баняк розуму, тощо*.

Десемантизація кількісних одиниць спостерігається у пареміях, скоромовках та курйозах типу англ. *an ounce of good life is better than a pound of pardon; Peter Piper picked a peck of pickled pepper; how many ifs go to a bushel?; to make a pint measure hold a quart*. В англійській мові виокремлюється низка лексичних конкертизаторів на позначення партитивності, збірності, сумарності. Пор.: англ. *a piece of chalk, a bit of bread, a cake of soap, a slice of lemon, a lump of sugar, a cake of soap, a sheet of paper, a bar of chocolate, a flock of birds, a flight of doves, a heard of cows, a team of horses, a bill of cotton, a crowd of people*, тощо. Спустошеність числівників спостерігається у прикладах типу: англ. *to make (two) ends meet; to be as cross as (two) dogs over one bone, when (two) Sundays meet together, to be in (two, twenty) different minds, to look two (nine)ways for Sunday, to be like (two) peas, as drunk as (seven) lords* [4].

Лексеми *little, few, much, many* на синтаксичних просторах англійського дискурсу представлені різними частинами мови в залежності від їх функціонального навантаження. Пор.: англ. *He knows a little of everything, After a little you will feel better, From little up he has made a less of*

reading. Less did he think of little ones? Will you come a little way with me?

Основними моделями зазначених слів є Q + N, Q + V. До архаїчних структур тяжіють словосполучення *many a N: many a man, many a story*, тощо.

Про інтенсивне мовне функціонування базових слів «багато», «мало» свідчать:

- їх представленість у списках етимологічних форм-дублетів типу *far – father, further – farthest, furthest; late – later, latter – latest, last; little – littler, less, lesser – littlest, last*;
- семантичні девіації, сплески деквантитативності (*hopeless, homeless*);
- лексикалізовані структури *much ado about nothing*;
- атракції одиниць квантитативного поля (*furthermost, so much the more, all the more*);
- притаманні англійській мові словотворчі процеси (афіксація, словоскладання, конверсія);
- неочікувані курйози, плеоназми (*gentlemostest, orangemostest, the little small quantity*).

Перспективним вважаємо вивчення номінацій – посередників із семами “*middle*”, “*mediocre*”, статусу переліку в процесі омовлення, тенденцій десемантизації складників мовного поля кількості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Швачко С.О. Навчити вчитися! / Світлана Олексіївна Швачко. – Посібник. - Вінниця: Нова Книга, 2006. – 136 с.
2. Швачко С.О. Языковые средства выражения количества в современном английском, русском, украинском языках / Світлана Олексіївна Швачко. – К.: ВШ, 1981. – 143 с.
3. Швачко С.О. У царині номінативних та комунікативних одиниць / Світлана Олексіївна Швачко – Суми:СумДУ, 2010. – 168 с. (Збірник наукових праць).
4. Webster’s New World Dictionary. - USA, 1959. – 632 p.